

STÄDTISCHER KONZERTCHOR WINFRIDIA FULDA

James
Whitbourn

Annelies

Foto: © ANNE FRANK FONDS, Basel

Anne Frank

Een oratorium gebaseerd op het dagboek van Anne Frank

Max Bruch
Kol Nidrei

STÄDTISCHER KONZERTCHOR WINFRIDIA FULDA

VRIJDAG

30 MEI 2025

GROTE KERK LEEUWARDEN

ZATERDAG

31 MEI 2025

GROTE KERK DOKKUM

Meike Buchbinder *Sopraan*
Kamerensemble

Carsten Rupp *Leiding*

VOORWOORD

Twaalf jaar na de indrukwekkende uitvoering in Dokkum keert het Duitse koor Winfridia Fulda terug naar Fryslân. Op uitnodiging van het Vriendschapscomité Dokkum-Crediton-Fulda voert het koor op 30 en 31 mei opnieuw het oratorium 'Annelies' uit – een compositie gebaseerd op het dagboek van Anne Frank. De uitvoering vindt plaats op vrijdag 30 mei in de Grote kerk in Leeuwarden en op zaterdag 31 mei in de Grote Kerk van Dokkum.

In 2013 was Winfridia het eerste Duitse koor dat het stuk in Nederland opvoerde. De uitvoering maakte destijds diepe indruk. Niet alleen door de muziek, maar vooral door het symbolische karakter: een Duits koor dat het verhaal van Anne Frank in Nederland vertolkt. In een tijd waarin vrijheid opnieuw onder druk lijkt te staan, krijgt deze herhaling extra lading.

Ik dank het koor Winfridia heel hartelijk voor hun komst naar Dokkum en Leeuwarden. Het Vriendschapscomité Dokkum-Crediton-Fulda heeft zich de afgelopen tijd enorm ingezet voor dit bezoek en de organisatie van het optreden. Ook deze mensen dank ik hartelijk voor hun inzet.

'Annelies' is een compositie van de Britse componist James Whitbourn. De muziek is volledig gebaseerd op fragmenten uit het dagboek van Anne Frank, en wordt gezongen in het Engels. Onder leiding van een gedreven dirigent brengt het koor uit Fulda het verhaal van Anne Frank tot leven in een verstilde, aangrijpende muzikale vertelling.

De voorstelling benadrukt hoe waardevol vrijheid is en het belang van het levend houden van de verhalen uit het verleden. Vandaag, 80 jaar later, beseffen we opnieuw hoe kwetsbaar vrijheid kan zijn. Onrecht kan zich snel verspreiden en oorlog kan dichtbij komen. 80 jaar geleden herwonnen we onze vrijheid, maar we moeten niet vergeten dat vrijheid nooit vanzelfsprekend is. Het is geen vaststaand gegeven, maar een voortdurende opdracht. Iets waarvoor we elke dag opnieuw moeten kiezen. Deze muzikale vertelling helpt ons de herinnering aan Anne Frank en de strijd voor vrijheid levend te houden.

Burgemeester Noardeast-Fryslân

mr. J.G. Kramer

INTRODUCTIE

"Het is voor iemand zoals ik een vreemd gevoel om een dagboek te schrijven. Niet alleen omdat ik nog nooit heb geschreven, maar ook omdat ik denk dat later niemand, noch ikzelf, noch een ander, geïnteresseerd zal zijn in de uitingen van het hart van een 13-jarig schoolmeisje."

Hoezeer zou Anne Frank zich met deze woorden vergissen!

Op haar 13e verjaardag, op 12 juni 1942, begon Annelies Marie Frank haar dagboek te schrijven, dat haar jaren later wereldberoemd zou maken. Inmiddels is het in meer dan 70 talen vertaald.

Annes aantekeningen en haar lot hebben alle volgende generaties van zowel kinderen als volwassenen diep geraakt en zijn daarmee allang een literair monument tegen de Holocaust geworden.

Annelies Marie Frank werd in 1929 geboren als kind van Joodse ouders in Frankfurt am Main. Samen met haar zus en ouders vluchtte ze in 1933 voor de nazi's naar Amsterdam. Na de inval van de Duitse troepen in Nederland dook de familie van 1942 tot 1944 onder in het achterhuis aan de Prinsengracht in Amsterdam. Daar schreef Anne haar dagboek en beschreef ze haar gevoelens en belevenissen. Na het verraad van hun onderduikadres werd de hele familie gedeporteerd. Anne Frank en haar zus stierven in 1945, enkele weken voor de bevrijding, in het concentratiekamp Bergen-Belsen aan tyfus, hun moeder in Auschwitz aan honger. Vader Otto Frank overleefde en publiceerde in 1947 de eerste editie van "Het dagboek van Anne Frank". Het dagboek vormde de basis voor talrijke films en theaterstukken.

Gebaseerd op dit beroemde dagboek bestaat sinds 2005 ook een oratorium. Het betreft een 70 minuten durend werk van James Whitbourn voor sopraan, koor en kamerorkest en later ook symfonieorkest. Het libretto werd samengesteld uit het dagboek van Anne Frank en vertaald in het Engels door de Engelse schrijfster Melanie Challenger. Het werk ging in 2005 in Londen in première, gevolgd door uitvoeringen in Princeton (VS) in 2007 en Den Haag in 2009. De Duitse première vond plaats in 2012 in Annes geboorteplaats Frankfurt.

Voor het eerst zong het Städtische Konzertchor Winfridia Whitbourns grootste compositie in de ensembleversie in 2013 in Fulda, ter herinnering aan de eerste deportaties van Joodse burgers uit Fulda op 28 oktober 1938, 75 jaar eerder. Van de twee zeer geprezen concerten in de Fürstensaal werd een cd geproduceerd. Een koorreis naar Dokkum bood bovendien de gelegenheid om zowel de herdenkingsplaats Westerbork te bezoeken als het concert voor de derde keer uit te voeren. Ook in Nederland was de respons van het zichtbaar ontroerde publiek unaniem positief en het Nederlandse "Vriendschapscomité Dokkum – Fulda" sprak de wens uit dat Winfridia "Annelies" in 2025 opnieuw zou uitvoeren tijdens de vieringen ter herdenking van 80 jaar bevrijding van Nederland van nazi-Duitsland. Aan deze wens willen wij graag gehoor geven, vooral omdat de thematiek rondom de biografie van Anne Frank juist in de huidige politieke situatie helaas weer zeer actueel is.

Het concert wordt geopend met een werk van componist Max Bruch voor orkest en cello: "Kol Nidrei" zijn de eerste twee woorden van een belangrijke Joodse liturgische tekst die wordt gereciteerd aan de vooravond van Jom Kipoer. Het eerste deel van de compositie is gebaseerd op de traditionele boeteliederen van de Joodse Jom-Kipoer-viering. De verbinding van deze traditionele muziek met het moderne koorwerk "Annelies" moet zowel een brug slaan tussen beide culturen als een verbinding leggen tussen traditionele klassieke muziek, volksmelodieën en Whitbourns postmoderne vocale muziek. Het concert sluit af met een van de mooiste en meest universele vredesverzoeken, de koorcantate "Verleih uns Frieden" van Felix Mendelssohn Bartholdy.

Max Bruch "Kol Nidrei – Adagio voor cello met orkest en harp naar Hebreeuwse melodieën", op. 47

Max Bruch is bij liefhebbers van klassieke muziek vooral bekend om zijn vioolconcert uit zijn vroege creatieve periode. Maar ook zijn compositie voor cello en orkest "Kol Nidrei", ontstaan op initiatief van cellist Robert Hausmann, werd na de première in 1880 snel een succes.

Op zoek naar een passend muzikaal thema voor dit werk, werd Bruch, die destijds in Berlijn woonde, geïnspireerd door Joodse melodieën die hij onder andere als dirigent van het "Stern'schen Gesangsverein" had leren kennen.

Het werk bestaat uit twee delen: het eerste deel heeft als hoofdthema de melodie "Kol Nidrei", een boetelied gezongen aan de vooravond van Jom Kipoer, de Grote Verzoendag. Zacht en delicaat als een gebed ontwikkelt zich een elegische dialoog tussen cello en orkest. Het tweede deel gebruikt als muzikaal thema Lord Byrons hymne "Oh Weep for Those that Wept on Babel's Stream", geïnterpreteerd door Isaac Nathan. Het klagende, melancholieke eerste deel in d-mineur verandert uiteindelijk in een optimistisch hoogtepunt in stralende majeur, geheel in romantische stijl.

De koorcantate Annelies

Melanie Challenger selecteerde 14 fragmenten uit het complete dagboek van Anne Frank en paste, waar nodig, de zinsopbouw aan zonder de inhoud te veranderen. In deel 13 werd een passage toegevoegd om de historische context te verduidelijken, evenals drie verzen uit de Psalmen.

De instrumentale partijen bestaan in twee bezettingen: een grotere versie voor symfonieorkest en een kleinere versie voor vier solisten – klarinet, viool, cello en piano. Winfridia zal in Friesland - net als in 2013 - de kamermuziekversie opvoeren. Met een verscheidenheid aan muziekstijlen, van religieuze zang tot volksliederen, verenigt Whitbourn de wereld van kerk en concertzaal.

Net als in Annes leven is er in deze muziek zowel licht als verdriet, maar ook humoristische momenten, zoals in deel 5 (Leben im Versteck). Bij de originele melodie van It's a Long Way to Tipperary vertelt Anne hoe de onderduikers zich bij gesloten gordijnen en in het donker in een zinken bad moeten wassen. Daarna brengt ze de straatbeelden weer tot leven en zingt ze: *"Op een dag zal deze vreselijke oorlog voorbij zijn, en zullen we weer mensen zijn en niet alleen Joden."*

Het werk eindigt met een hoopvolle meditatie van Anne:

*"Wanneer je je eenzaam voelt of verdrietig bent,
probeer dan op een mooie dag
naar de zolder te gaan
en naar de hemel te kijken.
Zolang je zonder angst
naar de hemel kunt kijken,
weet je dat je een zuiver hart hebt."*

De componist

James Whitbourn (1963-2024) was een Britse componist en dirigent. Zijn internationale reputatie als componist dankte hij aan diverse grote koorwerken, filmmuziek, televisiecomposities en muziek voor de concertzaal. Na zijn muziekstudie aan de Universiteit van Oxford begon hij zijn carrière als programmeur bij de BBC. Later wijdde hij zich volledig aan de muziek en werkte nauw samen met de BBC Philharmonic aan drie grote opdrachtwerken voor koor en orkest, die inmiddels wereldwijd worden uitgevoerd.

Belangrijkste werken:

- Pika (2000, over het bombardement op Hiroshima – tenor, spreker, orkest)
- Sohn-Gottes-Messe (2000; koor, saxofoon, orgel)
- Die Wunden (2001; sopraan, spreker, strijkers)
- Whirlwind (2002; tenor, spreker, koor, orkest)
- Annelies (2004; sopraan, koor, orkest) (2009; sopraan, koor, viool, cello, piano en klarinet)
- Missa Carolae (2004; koor, orgel, piccolofluit, blazersensemble en slagwerk)
- A Passion for Churches (2006)
- Helle (2007; koren, altviool, tamtam, orgel, tanpu)
- Requiem Canticorum (2011, koor, orgel, saxofoon)

Naast zijn werk als componist en dirigent was Whitbourn docent aan de Universiteit van Oxford. Onder zijn vele internationale onderscheidingen zijn vier Grammy-nominaties (waaronder voor de beste kooruitvoering voor Annelies in 2014) en een Royal Television Society Award.

James Whitbourn over "Annelies"

"Maar weinig kunstenaars kregen de toestemming om delen uit het Dagboek van Anne Frank in hun eigen werk op te nemen. Ik ken het dagboek zolang ik me kan herinneren. Tien jaar geleden werd ik benaderd door schrijfster Melanie Challenger, die de helende kracht van muziek bij kinderen in Bosnië had ervaren en zo op het idee kwam om het verhaal van Anne Frank als basis voor een muzikaal werk te gebruiken."

Over de integratie van andere teksten:

"We hebben het woord 'Kyrie eleison' gecombineerd met een tekst uit het dagboek. We wilden laten zien dat haar verhaal en de gebeurtenissen

van de Holocaust niet alleen het verhaal van één individu, één ras of één natie zijn – het is iets dat mensen van alle religies raakt. De roep om genade is universeel en niet alleen een Joods element. We wilden ook vermijden dat het stuk op enige manier anti-Duits zou zijn."

Over de muzikale stijl van de gezangen (Nr. 10 en 13):

"Om deze tekst, die niet uit het dagboek komt, te onderscheiden van Annes eigen woorden, heb ik ervoor gekozen hem in de stijl van chant te zetten. Chant is een vorm van psalmodisch zingen met een hoge informatiedichtheid. Door de diepe mannenstemmen staat het in direct contrast met de klankrijkdom van het koor."

De kracht van muziek om wonden te helen:

"Muziek kan bruggen van begrip bouwen en helpt bij het helen van historische wonden. Dat was mijn motivatie om dit werk te schrijven."

Uit recensies van de uitvoering van "Annelies" in Engeland en de VS:

- *"Het is prachtig gemaakt, een koormeesterwerk van onze tijd."*
- *"Annelies" raakt en herinnert ons zowel in tekst als muziek hoe onze problemen verbleken in vergelijking met Anne en haar lotgenoten."*
- *"Als je slechts één koorwerk deze maand of dit jaar zou kunnen horen, overweeg dan serieus dit werk." (The Times)*
- *"Pijnlijk mooi." (Daily Telegraph)*
- *"De grootste prestatie van dit werk is dat James Whitbourn muziek van grote schoonheid heeft gecreëerd zonder in sentimentaliteit te vervallen." (Gramophone's)*
- *"Vóór ik het werk hoorde, was ik eerlijk gezegd sceptisch over dit soort projecten. Maar Whitbourn doet alles goed. Hij benadert het onderwerp op een zwaarmoedige, treurige manier en bereikt aan het eind een muzikale transcendentie die zowel somber als troostend is." (Gregor Edwards)*

MUZIKANTEN

Mathilde van Wijnen - cello

Mathilde van Wijnen studeerde cello en viola da gamba aan het Conservatorium Groningen en Den Haag. Naast de moderne cello en de viola da gamba is haar specialisatie de barokcello. Samen met Jelte Hulzebos heeft ze Het Noordelijk Barokensemble opgericht, waarmee ze het minder bekende repertoire uitvoert van componisten die JS Bach hebben beïnvloed. Ze is als freelance cellist en gambist werkzaam in orkesten en verschillende kamermuziekensembles. Verder werkt ze als muziekdocent, trainingsacteur en is ze beeldend kunstenaar.

Pierre Lafay - clarinet

Pierre Lafay is in 1958 geboren te Parijs. Hij begon zijn klarinet opleiding in Rouen (Frankrijk) en vervolgde die in 1977 bij Reinier Hogerheijde aan het Prins Claus Conservatorium te Groningen (Nederland). In 1985 behaalde hij zijn diploma Uitvoerend Musicus cum Laude, met een extra onderscheiding voor bijzondere muzikale en virtuoze eigenschappen. Gedurende zijn studie volgde hij onder meer lessen bij Jacques Lancelot, Guy Deplus (Frankrijk), Karl Leister (Italië) en Ferenc Rados aan de Franz Liszt academie (Budapest) voor kamermuziek.

Pierre Lafay soleerde veelvuldig met diverse orkesten in onder andere klarinetconcerten van Mozart, von Weber, Francaix, Krommer, Rossini. Ook binnen de lichte muziek is Pierre Lafay zeer actief, o.a met zijn jazzseptet "Fifty six", en "The Dutch Palladium Orchestra" waarmee hij respectievelijk in 1989 en 1994 de eerste prijs behaalde tijdens het Internationale Jazz concours te Breda. Pierre Lafay was werkzaam als hoofdvakdocent aan het Prins Claus conservatorium en aan de Stedelijke Muziekschool in Groningen.

Jan de Roos - piano

Jan de Roos is pianist/organist. Hij studeerde af aan het conservatorium in Groningen en houdt zich vooral bezig met klassieke muziek. Hij heeft veel aan koorbegeleiding gedaan maar ook het nodige aan kamermuziek uitgevoerd. Als begeleider en/of solist is hij veelgevraagd. Hij begeleidde vooral veel

koren. Onder andere het Sallands Bachkoor, het Drents kamerkoor, toonkunstkoor Bekker te Groningen, cappella Frisiae en het Roder jongenskoor. Verder begeleidde hij bij workshops voor het groot omroepkoor.

Als orkestspeler heeft Jan gewerkt met het Noord Nederlands Orkest en de koninklijke militaire kapel Johan Willem Friso. Als organist bespeelt Jan onder andere regelmatig het orgel van de Martinikerk te Groningen

Inge Muntendam

Inge Muntendam is violiste en viooldocente. Hoewel zij als kind begon met klarinet, volgde zij haar fascinatie voor de viool en stapte op haar veertiende over. Al snel wist zij dat dit haar instrument was. Ze

studeerde aan het Prins Claus Conservatorium in Groningen bij onder meer Florian Donderer en vervolgde haar opleiding met een Master of Music aan ArtEZ in Zwolle, waar zij les kreeg van Adriaan Stoet. Tijdens haar master onderzocht zij de rol van de Alexandertechniek in het werk van de beroepsviolist, iets waar zij zelf veel aan heeft gehad.

Inge wordt omschreven als een gedreven en integere musicus. Ze speelt graag kamermuziek met verschillende ensembles en zet zich met veel passie in voor haar leerlingen, jong en oud. In haar lessen staan techniek, expressie en speelplezier centraal.

Meike Buchbinder

Meike Buchbinder is een Duitse sopraan die actief is als soliste in het concert- en oratoriumrepertoire. Zij studeerde zang aan de Musikhochschule Lübeck en vervolgde haar opleiding met een master Opera aan de Hochschule für Musik Detmold, die zij

met hoge cijfers afrondde. Naast haar solocarrière geeft zij liedrecitals met haar duo-partners en is zij actief als zangdocente.

Meike was stipendiate van onder andere de Richard-Wagner-Stiftung en Neustart Kultur, en volgde masterclasses aan de Lotte Lehmann Akademie. Na haar operadebuut als Agathe in Der Freischütz ontwikkelde zij een grote liefde voor het oratoriumvak. Ze zong onder meer solopartijen in werken van Mendelssohn, Vivaldi en Schütz. In 2024 en 2025 was zij al te horen met het Concertkoor Winfridia en keert vanavond terug als soliste in James Whitbourns Annelies.

Carsten Rupp

Carsten Rupp is dirigent, zanger en muziekpedagoog uit Fulda. Hij studeerde o.a. aan de Hochschule für Musik in Frankfurt en specialiseerde zich daarnaast in cultuur- en mediamanagement. Sinds bijna dertig jaar leidt hij diverse concert- en kerkelijke koren, en sinds 2011 is hij koordirecteur van het Städtischer Konzertchor Winfridia

Fulda. Zijn werk kenmerkt zich door innovatieve, artistiek hoogwaardige koorsymfonische projecten in samenwerking met gerenommeerde orkesten. In 2017 werd hij onderscheiden met de titel "Chordirektor" door de Duitse koorvereniging. Als lyrische bariton trad hij nationaal en internationaal op en was betrokken bij opera- en musicalproducties. Tegenwoordig beperkt hij zijn zangactiviteiten ten gunste van zijn werk als dirigent tot kamermuziekconcerten. Daarnaast geeft hij les aan de muziekschool van de stad Fulda, waar hij zich richt op klassieke stemvorming, crossover-zang en directie.

Städtischer Konzertchor Winfridia Fulda

De Städtische Konzertchor Winfridia is het enige seculiere concertkoor in de regio Fulda. Het koor onderscheidt zich zowel door zijn meer dan 149-jarige geschiedenis als door zijn steeds opnieuw geaccentueerde, maar altijd even veeleisende concertprogramma's.

De naam van het koor gaat terug op de stichter van het klooster Fulda, Winfried van Crediton - beter bekend onder de naam Bonifatius. In 1876 werd de Winfridia opgericht als katholieke mannenzangvereniging en in 1928 samengevoegd met het oratoriumkoor Cäcilia tot een gemengd koor. Sinds 1948 draagt de Winfridia de titel "Concertkoor van de stad Fulda", die haar werd toegekend wegens "bijzondere verdiensten voor de muzikale activiteiten binnen en buiten Fulda" door het stadsbestuur van Fulda, vertegenwoordigd door de toenmalige burgemeester Dr. Cuno Rabe.

Momenteel telt het concertkoor ongeveer 60 actieve zangeressen en zangers. Tijdens wekelijkse repetities en repetitiweekenden studeren zij met veel passie en vreugde voor uitdagende muziek de wisselende programma's in voor meerdere jaarlijkse concerten. Daarbij werkt het koor regelmatig samen met uitmuntende musici, gerenommeerde orkesten en solisten.

In overeenstemming met de "Singakademische gedachte" is zowel het behoud van het klassieke concertrepertoire als de studie en presentatie van minder bekende en hedendaagse werken van groot belang. Zo werden de uitvoeringen van "Yunus Emre" en "Fuldensie II – Hugo Staehle" door de Hessische Rundfunk opgenomen voor radiouitzending.

Met concerten die regionale en nationale aandacht trekken, gastoptredens en concertreizen, onder andere naar Berlijn, Italië, Tsjechië, Israël en Nederland, is het Städtische Konzertchor Winfridia Fulda een muzikaal visitekaartje van de stad Fulda en een prominente culturele drager van de regio.

ANNELIES

VOOR SOPRAAN-SOLO, KLARINET, STRIJKERS EN PIANO

1. Introit - prelude

2. The capture foretold

Up above you could hear the breathing,
eight pounding hearts, footsteps on the
stairs,
a rattling on the bookcase.
Suddenly, a couple of bangs.
Doors slammed inside the house.
(11 April 1944)

We are in blue sky,
surrounded by black clouds.
See it, the perfectly
round spot?
But the clouds are moving in,
and the ring between danger grows
smaller.
We look at the fighting below,
and the peace and beauty above,
but the dark mass of clouds looms
before us,
and tries to crush us.
O ring, ring, open wide and let us out!
(8 November 1943)

3. The Plan to go into hiding

When would we go into hiding?
Where would we hide?
In the city? In the country? In a house?
In a shack?
(8 July 1942)

These questions kept running through
my mind.
I started packing my important
belongings.

1. Introitus - Prelude

2. Voorgevoel van de gevangenneming

Boven kon je de ademhaling horen,
acht bonkende harten, voetstappen op
de trap,
gerammel aan de draaikast.
Plotseling een paar klappen.
Deuren sloegen dicht beneden in huis.
(11 april 1944)

Ik zie ons als een stukje blauwe hemel,
omringd door zwarte wolken.
Zie je het ronde
afgebakende plekje?
Maar de wolken rukken steeds dichtter op
en de ring tussen ons en het gevaar
wordt steeds nauwer toegehaald.
We kijken naar beneden waar de
mensen vechten, en naar boven waar
het rustig en mooi is, maar de donkere
wolkenmassa komt dreigend opzetten
en wil ons verpletteren.
O ring, ring, word wijder en open je voor ons!
(8 november 1943)

3. Het onderduikplan

Wanneer zouden wij gaan onderduiken?
Waar zouden wij gaan schuilen?
In de stad? Op het land? In een huis?
In een hut?
(8 juli 1942)

Deze vragen kwamen steeds weer bij
me terug.
Ik begon het nodigste in te pakken.

The first thing was my diary.
Memories mean more to me than dresses.
(8 July 1942)

Ik zal, hoop ik, aan jou alles kunnen
toevertrouwen, zoals ik het nog aan
niemand gekund heb, en ik hoop dat je
een grote steun voor me zult zijn.
(12 June 1942)

It seems like years since Sunday
morning.
So much has happened
it's as if the whole world had
suddenly turned upside down.
(8 July 1942)

4. The last night at home and arrival at the Annexe

My last night in my own bed.
A warm rain fell.
The four of us wrapped in layers of
clothing,
the stripped beds, the breakfast things
on the table.
We closed the door behind us.
(8 July 1942)

Walking in the pouring rain,
walking down the street,
each of us with a satchel filled to the
brim.
(9 July 1942)

We arrived at Prinsengracht,
led through the long passage
and up the wooden staircase
to the Annexe.
The door was shut behind us,
leaving us alone.

Alone.

Het eerste was mijn dagboek.
Ik geef meer om herinneringen dan om jurken.
(8 juli 1942)

Ik zal, hoop ik, aan jou alles kunnen
toevertrouwen, zoals ik het nog aan
niemand gekund heb, en ik hoop dat je
een grote steun voor me zult zijn.
(12 juni 1942)

Vanaf zondagmorgen tot nu lijkt een
afstand van jaren.
Er is zoveel gebeurd dat het is
of de hele wereld zich plotseling
omgedraaid heeft.
(8 juli 1942)

4. De laatste nacht thuis en aankomst in het Achterhuis

De laatste nacht in mijn eigen bed.
Er stroomde een warme regen.
Wij alle vier ingepakt in dikke lagen van
kleden,
de afgehaalde bedden, de ontbijtboel
op tafel.
We sloten de deur achter ons.
(8 juli 1942)

Zo liepen we dan in de stromende regen
over straat,
ieder van ons met een schooltas
tot bovenaan toe gevuld.
(9 juli 1942)

Op de Prinsengracht aangekomen,
werden we de lange gang door geleid
en de houten trap op,
het Achterhuis in.
De deur werd achter ons gesloten
en we waren alleen.

Alleen.

Then for the first time,
I found a moment to tell you about it,
to realise what had happened to me
and what was about to happen.

[10 July 1942]

We're Jews in chains,
chained to one spot,
without any rights,
a thousand obligations.
We must be brave
and trust in God.

[11 April 1944]

5. Life in hiding

The days here are very quiet,
[1 October 1942]
having to sit still all day
and not say a word,
you can imagine how
hard that is for me.
On ordinary days, we speak in a whisper.
Not being able to talk is worse.
[29 September 1942]

The silence makes me so nervous,
but the chiming of the Westertoren clock
reassures me at night.
[11 July 1942]

You no doubt want to hear
what I think of life in hiding?
[11 July 1942]

The blue sky, the bare chestnut tree,
glistening with dew,
the seagulls, glinting with silver
swooping through the air.
As long as this exists,
this sunshine and this cloudless sky,
how can I be sad?
[23 February 1944]

Toen vond ik voor het eerst gelegenheid
om je over dit alles te vertellen
en om me te realiseren,
wat er met me gebeurd was en wat er
nog gebeuren zou.

[10 juli 1942]

Wij zijn geketende joden,
geketend aan één plek,
zonder rechten,
met duizend plichten.
Wij moeten sterk zijn
en op God vertrouwen.

[11 april 1944]

5. Leven als onderduiker

De dagen worden hier erg stil.
[1 oktober 1942]
Ik moest de hele dag stilzitten
en mocht geen woord zeggen.
Je kunt je voorstellen hoe
moeilijk dat voor mij is.
Op gewone dagen moeten we fluisteren.
Helemaal niet mogen spreken is nog erger.
[29 september 1942]

De stilte maakt me zo zenuwachtig,
maar het slaan van de Westertorenklok
stelt me 's nachts gerust.
[11 juli 1942]

Het zal je wel interesseren om te horen
hoe het me als schuiler bevalt.
[11 juli 1942]

De blauwe hemel, de kale kastanjeboom,
glinsterend van de dauw,
de meeuwen die in hun scheervlucht wel
van zilver lijken.
Zolang dit bestaat, deze zonneshijn,
die hemel waar geen wolk aan is,
zo lang kan ik niet treurig zijn.
[23 februari 1944]

Prospectus and Guide to the Secret
Annexe.

A Unique Facility for the Temporary
Accommodation of Jews and Other
Dispossessed Persons.

Now our Annexe has truly
become a secret,
a bookcase has been built in front of the
entrance.
It swings on its hinges
and opens like a door.

It is Open All Year Round,
Located in Beautiful, Quiet,
Wooded Surroundings,
In the Heart of Amsterdam.
Inside it is Necessary to Speak Softly at all times,
Singing is Permissible, only Softly and
After Six pm!

[17 November 1942]

The strangest things happen when
you're in hiding.
Try to picture this.
We wash ourselves in a tin tub,
since the curtains are drawn,
we scrub ourselves in the dark,
while one looks out the window
and gazes at the endlessly amusing
people.

[29 September 1942]

The children run around in thin shirts
and wooden clogs.
They have no coats, no socks,
no caps and no one to help them.
Gnawing on a carrot
to still their hunger,
they walk from their cold houses
through cold streets.

[13 January 1943]

Prospectus en leidraad van het
Achterhuis

„Speciale instelling voor het tijdelijk
verblijf van joden
en andere onteigende personen.“

Nu is ons Achterhuis een echt geheim
geworden,
vóór der ingang heeft men een boeken-
kast gebouwd.
Hij hangt in zijn scharnieren en gaat
open als een deur.

„Gedurende het hele jaar geopend.
Mooie, rustige,
bosrijke omgeving
in het hartje van Amsterdam.
Vereist is te allen tijde zacht te spreken.
Zingen is toegestaan,
uitsluitend zacht en na 6 uur 's avonds.“

[17 november 1942]

Schuilers beleven rare dingen!

Stel je voor,
we wassen ons in een wasteltje.
Omdat de gordijnen dicht zijn,
reinigen we ons in 't donker,
terwijl de ander uit 't raam kijkt
en zich over de grappige mensen
verbaast.

[29 september 1942]

De kinderen hier lopen rond in een dun
blousje met klompen aan de voeten,
geen jas, geen kousen, geen muts
en niemand die hen helpt.
Ze kauwen op een peenwortel
om hun honger te stillen,
ze lopen van hun koude woning weg naar
de koude straat.

[13 januari 1943]

One day this terrible war will be over,
and we'll be people again,
and not just Jews

[11 April 1944]

6. Courage

If you become part of the suffering,
you'd be entirely lost

[7 March 1944]

Der Winter ist vergangen
Ich seh' des Maien Schein,
Ich seh' die Blumlein prangen,
Des ist mein Herz erfreut
Da singt Frau Nachtigalle
Und manch' Waldvogelein

[German trad]

Beauty remains,
even in misfortune
One who is happy will make others happy,
one who has courage will never die in
misery

[7 March 1944]

Ade, mein' Allerliebste!
Ade, schon's Blumelein!
Ade, schon' Rosenblume,
Es muß geschieden sein!
Das Herz in meinem Leibe
Gehört ja allzeit dein

[German trad]

If you become part of the suffering,
you'll be entirely lost

[7 March 1944]

Himmelhoch jauchzend, zu Tode betrübt
On top of the world, or in the depths of
despair

[24 December 1943]

Eens zal deze verschrikkelijke oorlog
toch wel aflopen, eens zullen wij toch
weer mensen en niet alleen joden zijn!

[11 april 1944]

6. Moed

Als je zelf deel van de ellende wordt,
dan ben je verloren

[7 maart 1944]

„Der Winter ist vergangen
Ich seh' des Maien Schein
Ich seh' die Blumlein prangen,
Des ist mein Herz erfreut
Da singt Frau Nachtigalle
und manch' Waldvogelein“

[Duits volkslied]

Het mooie blijft steeds bestaan,
zelfs in het ongeluk
Wie gelukkig is, zal anderen gelukkig maken,
wie moed heeft, zal nooit in de ellende
ondergaan

[7 maart 1944]

„Ade, mein' Allerliebste!
Ade, schon's Blumelein!
Ade, schon' Rosenblume,
eE muß geschieden sein!
Das Herz in meinem Leibe
Gehört ja allzeit dein “

[Duits volkslied]

Als je zelf deel van de ellende wordt,
dan ben je verloren

[7 maart 1944]

„Himmelhoch jauchzend, zu Tode betrübt “
Van uitgelaten blij tot diep bedroefd

[24 december 1943]

7. Fear of capture and the second break-in

In the evenings,
when it's dark,
lines of good innocent people
and crying children
walk on and on,
ordered by men who bully
and beat them.
No one is spared,
all are marched to their death.

[19 November 1942]

Westerbork! Westerbork!

Night after night,
green and grey vehicles
cruise the streets
and knock on every door.

[19 November 1942]

Westerbork! Westerbork!

Sshh. I heard a sound from the
bookcase,
hammering on the door.
We turned white with fear.
Had he heard something, this stranger?
Open up! Open up!
In my imagination,
the man kept growing and growing,
until he become a giant,
the cruellest fascist in the world.

[20 October 1942]

8. Sinfonia (Kyrie)

Kyrie eleison.

(Greek liturgica)

Help us. Rescue us from this hell.

[27 November 1943]

7. Angst voor gevangenneming en de tweede inbraak

Ik zie 's avonds
in 't donker
rijen goede, onschuldige mensen lopen,
met huilende kinderen,
steeds maar lopen,
gecommandeerd door kerels,
geslagen en gepijnigd.
Niemand wordt ontzien,
alles gaat mee in de tocht naar de dood.

[19 november 1942]

Westerbork! Westerbork!

Avond aan avond
tuffen de groene of grijze
militaire auto's langs.
Ze bellen aan elke deur.

[19 november 1942]

Westerbork! Westerbork!

Ssst! Ik hoorde geluid buiten bij de
boekenkast,
een hameren op de deur.
Wij werden wit van schrik.
Zou hij iets gehoord hebben, die vreemde?
„Doe even open, ik ben het.“
In mijn verbeelding had de man
steeds grotere vormen aangenomen,
tot hij een reus werd,
zo'n fascist als er geen ergere bestaat.

[20 oktober 1942]

8. Symfonie (Kyrie)

Kyrie eleison

(Griekse liturgie)

Help ons. Red ons uit deze hel.

[27 november 1943]

We must be brave and trust in God
(11 April 1944)

Wij moeten sterk zijn en op God vertrouwen
(11 april 1944)

9. The dream

9 De droom

Last night, just as I was falling asleep,
an old friend appeared before me
I saw her there,
dressed in rags,
her face thin and worn
She looked at me with such sadness
Anne, why have you deserted me?
Help me, help me, rescue me from this hell!
(27 November 1943)

Gisteravond voor het inslapen
kwam opeens een oude vriendin voor mijn ogen
Ik zag haar voor mij,
in lompen gekleed,
met een vervallen en vermagerd gezicht
Ze keek mij zo droevig aan
„O Anne, waarom heb je me verlaten?
Help, o help mij, red mij uit deze hel!“
(27 november 1943)

She symbolises to me
the suffering of all my friends,
and all the Jews
When I pray for her,
I pray for all those in need
(6 January 1944)

Zij lijkt mij het symbool
van de ellende van al mijn vrienden
en alle joden
Als ik dus voor haar bid,
bid ik voor allen die in nood zijn
(6 januari 1944)

Merciful God,
comfort her,
remain with her so she won't be alone
(27 November 1943)

Goede God,
geef haar steun,
opdat ze tenminste niet alleen is
(27 november 1943)

Dear God,
watch over her and bring her back to us
(29 December 1943)

Goede God, bescherm haar
en breng haar naar ons terug
(29 december 1943)

10. Devastation of the outside world

10. Verwoesting van de buitenwereld

On Sunday, Amsterdam was bombed
(19 July 1943)

Op zondag is Amsterdam gebombardeerd
(19 juli 1943)

The planes dived and climbed
The air was abuzz with the drone of
engines
(26 July 1943)

De vliegtuigen doken en stegen
De lucht was vervuld van het dreunen
der motoren
(26 juli 1943)

The streets are in ruins, countless are
wounded
In the smouldering ruins, children

De straten liggen in puin,
er zijn ontelbare gewonden
In de smeulende ruïnes zoeken kinderen

search forlornly for their parents.
(19 July 1943)

It makes me shiver
to think of the dull, distant drone
of approaching destruction.
(19 July 1943)

I wander from room to room,
climb up and down the stairs
and feel like a songbird,
whose wings have been ripped off
and who keeps hurling itself
against the bars of its dark cage.
(29 October 1943)

„Let me out, where there's fresh air and
laughter,"
a voice within me cries.
(29 October 1943)

11. Passing of time

The tears went by.
There's a saying:
"Time heals all wounds,"
that's how it was with me.
(7 January 1944)

Until one day,
I saw my face in the mirror.
It looked so different.
My eyes were clear and deep,
my cheeks were rosy,
my mouth was softer.
I looked happy,
and yet, in my expression, there was
something so sad.
(7 January 1944)

12. The hope of liberation and a spring awakening

This is D-Day,

verloren naar hun ouders.
(19 juli 1943)

Rillingen krijg ik als ik aan het doffe
gerommel in de verte denk,
teken van de naderende vernieling.
(19 juli 1943)

Ik dwaal van de ene naar de andere kamer,
de trap af en weer op
en heb een gevoel als een zangvogel,
die z'n vleugels uitgerukt zijn
en die in een volslagen duisternis
tegen de spijlen van zijn kooi aanvliegt.
(29 oktober 1943)

Naar buiten, lucht en lachen!
schreeuwt het in me.
(29 oktober 1943)

11. De tijd gaat voorbij

De jaren gingen voorbij.
Er bestaat een gezegde:
De tijd heelt alle wonden.
Zo ging het ook met mij.
(7 januari 1944)

Tot ik op een dag mijn
gezicht in de spiegel zag.
Het zag er zo anders uit.
M'n ogen zagen helder en diep,
m'n wangen waren roze gekleurd,
m'n mond was weker.
Ik zag er gelukkig uit,
en toch was er zo iets droevigs in m'n
uitdrukking.
(7 januari 1944)

12. De hoop op bevrijding en het ontwaken van de lente

„This is D-Day,

this is D-Day.
Fighting will come,
but after this the victory!
Eleven thousand planes,
four thousand boats,
is this the beginning
of the long-awaited liberation?

(6 June 1944)

I walk from one room to another,
breathe through the crack in the window frame,
feel my heart beating as if to say,
„Fulfil my longings at last...”
I think spring is inside me,
I feel spring awakening,
I feel it in my entire body and soul.

(12 February 1944)

Ich danke dir für all das Gute und Liebe
und Schöne.

(7 March 1944)

13. The capture and the concentration camp

On August the 4th 1944,
a car pulled up at Prinsengracht.
Several figures emerged,
armed, and dressed in civilian clothes.
The eight residents of the Annexe
were taken to prison,
and from there, transported to
Westerbork,
and onwards to the concentration camps.

(information from contemporary reports)

The atmosphere is stifling,
outside you don't hear a single bird.
A deathly silence hangs in the air.
It clings to me as if it were going to drag
me into the deepest regions of the
underworld.

(29 October 1943)

this is D-Day.”
Er zal gevochten worden
maar daarna komt de overwinning!
Elfduizend vliegtuigen,
vierduizend landingsvaartuigen,
is dit nu het begin
van de lang verwachte bevrijding?

(6 juni 1944)

Ik loop van de ene naar de andere kamer,
adem door de kier van een dicht raam,
voel m'n hart kloppen alsof het zegt:
voldoe toch eindelijk aan m'n verlangen.
Ik geloof dat ik het voorjaar in me voel,
ik voel het lente-ontwaken,
ik voel het in m'n lichaam en in m'n ziel.

(12 februari 1944)

„Ich danke dir für all das Gute und Liebe
und Schöne.”

(7 maart 1944)

13. De arrestatie en het concentratiekamp

Op 4 augustus 1944 reed een auto aan
de Prinsengracht voor.
Enkele personen stapten uit,
gewapend en gekleed in burger.
De acht bewoners van het Achterhuis
werden naar de gevangenis overgebracht
en vandaar naar
Westerbork gedeporteerd,
en dan verder naar de concentratiekampen.

(Informatie uit toenmalige bronnen)

De stemming in huis is drukkend,
buiten hoor je geen vogel zingen.
Een doodse stilte hangt in de lucht.
Zij klemt zich aan mij vast
alsof ik mee moest
naar een diepe onderwereld.

(29 oktober 1943)

There is no speech or language
where their voice is not heard.
Their sound is gone out
through all the earth,
and their words to the end of the world.

(Psalm xix, verses 3-4)

Their blood have they shed like water,
and there was none who could bury them.

(Psalm lxxix, verse 3)

The young and the old
lie on the ground;
the maids and young men are fallen.

(Lamentations II, verse 21)

14. Anne's meditation

I see the world being slowly
turned into wilderness.
I hear the approaching thunder,
that one day will destroy us too.
And yet, when I look at the sky,
I feel that everything
will change for the better.

(15 July 1944)

Whenever you feel lonely or sad,
try going to the loft
on a beautiful day and looking
at the sky.
As long as you can look
fearlessly at the sky,
you'll know you're pure within.

(23 February 1944)

Geen spreken verluidt er, geen woorden,
geen taal voor het oor te verstaan;
maar hun maning vaart
over het aardrijk,
tot het einde der wereld hun aanroep.

(Psalm 19, 3-4)

Hun bloed is als water vergoten (...).
En geen die de doden begroef.

(Psalm 79, 3)

Kinderen en ouden van dagen
liggen in 't stof van de straten,
meisjes en jongens zijn allen geveld
door het zwaard.

(Klaagliederen 2, 21)

14. Anne's meditatie

Ik zie hoe de wereld langzaam
steeds meer in een woestijn herschape[n] wordt.
Ik hoor steeds harder de aanrollende donder,
die ook ons zal doden.
En toch, als ik naar de hemel kijk,
denk ik dat dit alles zich
weer ten goede zal wenden.

(15 juli 1944)

Probeer ook eens, als je alleen of
verdrietig bent,
op de vlkering bij zulk mooi weer naar
buiten te kijken.
Zolang je onbevreesd
de hemel aan kunt kijken,
zolang weet je dat je zuiver van hart bent.

(23 februari 1944)

STÄDTISCHER KONZERTCHOR WINFRIDIA FULDA

Bedankt

GEMEENTE
**NOORD
EAST** FRYSLÂN

FULDA
UNSERE STADT

Vriendschapscomité

Dokkum - Crediton - Fulda